

Erindringer fra Frelsesarmeens 'Utpostkrig' i Norge

Gudrun Maria Lydholm

*Født 1947. Uddannet som officer i Frelsesarmeen (London), cand. theol. (Københavns Universitet), dr. theol. (Oslo Universitet). Nuværende stilling - kommandør emeritus.
Frelsesarmeen i Norge og processen frem imod en registrering som kirkesamfund har været fokus for min forskning.*

66

Abstract

Memoirs from The Salvation Army's 'Outpost War' in Norway. The article has focus on a special type of mission, which has been central for The Salvation Army in Norway, called 'the outpost war'. The research is especially built on questionnaires sent to active and retired officers in Norway with attention to this work. It gives insight to the extension and content of this work, which was aimed at small and isolated communities. It also evaluates the value it had for the small communities as well as for the fulfilment of the officers' calling. The conclusion has been that the geography of Norway demanded this type of mission in order to fulfil the Army's overall call to mission.

Søkeord: Udpostkrigen - Udposterne - Erindringer - Beretninger - Breve - Mission

Innledning

Denne artikel omhandler en type missions-og evangeliseringsvirksomhed som har været ganske speciel for Frelsesarmeen i Norge, nemlig den såkaldte 'utpostkrig'. Lignende virksomhed har fundet sted indenfor Frelsesarmeen i andre lande, men ikke i samme omfang og intensitet og heller ikke over så lang en tidsperiode som i Norge.

Frelsesarmeen har været i Norge siden januar 1888. Pionererne plantede korps i et forbløffende tempo, nogle af disse slog rødder og blev del af områdets eller byens liv, andre holdt kun stand i en kort periode.¹ Når jeg ser på statistikken fra 1910 til 1970 står det klart, at væksten fortsatte. Tallene fra 1910 viste 85 korps, i 1920 var der 114 korps.² De største antal korps kom i 1950 med 138, hvorefter en svag nedgang begyndte, så der i 1970 var 128.³ Frelsearmeen havde tidligt i sit arbejde en aktivitet, der i statistikker og rapporter blev omtalt som 'utpostkrigen'. Antallet af disse udposter voksede markant i statistikkerne, fra 183 i 1910 til 1376 i 1927, hvorefter tallene nogen gange blev erstattet af ord som 'utallige' eller 'rigtig mange'. Udpostarbejdet blev ved med at dukke op i statistikken hele vejen op til 1970'erne, hvorefter antallet blev mindre.⁴

Disse tal vakte min interesse. Jeg kom til Norge i 2005 for sammen med min mand at overtage ledelsen af Frelsesarmeens arbejde i landet.⁵ Jeg havde erfaring fra Frelsesarmeens arbejde i adskillige lande inklusive mit fædreland, Danmark. Denne 'utpostkrig' synes at være anderledes end noget jeg tidligere havde oplevet. Jeg overvejede, om der var en lighed mellem det og så det arbejde, min mor havde fortalt om fra sine første år som officer i Danmark, og hvad der lå bag disse tal i statistikken.⁶

Materialet jeg har analyseret består i tillæg til statistikken, der først fangede min interesse, af små hæfter med årsberetninger om Frelsesarmeens arbejde fra årene 35-1927.⁷ Derudover blev *Krigsropet* og *Den unge Soldat* læst i søgning efter materiale.⁸ Det udvidede horisonten lidt, men ikke væsentligt. *Krigsropet* indeholdt for det meste meget små rapporter om besøg til den eller den udpost, om en god forsamling, et velsignet møde eller at et hornorkester eller kor havde besøgt udposten. En undtagelse fra disse sparsomme rapporter var en artikel fra 1985 af kommandør Haakon Dahlstrøm som i sin pensionering fremhævede forskellige aspekter af Frelsesarmeens mission.⁹ Den hedder: "Utpost Norge: Troskapitlet fra Hebreerbrevet II på norsk jord."¹⁰ Det er et nostalgisk tilbageblik på officerernes trofasthed, den velsignelse de bragte til mennesker, og udfordringer med de lange rejser i al slags vejr og med forskellige transportmidler. Artiklen siger ikke meget faktisk om selve arbejdet. I *Den unge Soldat* var beskrivelserne lige så sparsomme, men ind imellem var der fotos fra udposterne. Der var fotografier af søndagsskoler med 30-40 børn fra en udpost. Her kunne der også være voksne i uniform, der stod opført som udpostsoldater. Jeg blev bekræftet i min antagelse af, at disse soldater boede på de steder og afholdt søndagsskoler og andre børneaktiviteter. Det så ud til at ordet udpost dækkede over meget forskellige aktiviteter fra regelmæssige offentlige møder og arbejde blandt børn til mere sporadiske besøg af officerer eller grupper fra de nærliggende korps.

På grund af de sparsomme oplysninger fra skrevne kilder, besluttede jeg i 2009 at sende et spørgeskema til 350 officerer, herfra modtog jeg 212 svar; 143 var fra officerer over seksti år, og 69 fra dem under seksti år.¹¹ De fleste gav kun korte svar, men der kom også nogle længere beretninger så vel som personlige breve. Det var en del af Frelsesarmeens historie, der fyldte meget i officerernes erindringer, især for dem der ud over spørgeskemaet sendte personlige breve og historier. Tyve af svarene indeholdt førstehåndsberetninger, gamle programmer eller personlige refleksioner i medfølgende breve. Jeg har valgt syv af dem til at belyse arbejdet og besvare mine spørgsmål.

Det indsamlede materialet analyserede jeg på daværende tidspunkt hovedsageligt med statistiske formål for øje, så som at finde ud af, hvor mange der kom med i

Armeen helt udefra og fra hvilken arbejdsgrænse, og hvor mange der havde en Frelsesarmee baggrund, og ikke mindst for at se, hvor mange der kom med i Armeen fra udposterne. Materialet dannede også baggrund for en artikel "Therefore go.....and teaching them: officers as itinerant apostles" i et Festschrift.¹²

Det viste sig ud fra materialet, at udposterne geografisk var spredt over hele Norge, i dalene, i fjeldbygder, på småøerne, fiskelejer langs kysterne – højt oppe mod nord såvel som på sørlandet og vestlandet. Selve 'utpostkrigen' bestod af, at Frelsesarmeens officerer kom til disse steder, gik fra hus til hus, eller gård til gård og besøgte folk i deres hjem, ofte med bladet *Krigsropet* og en invitation til et evangelisk møde om aftenen, nogen gange også et eftermiddagsmøde for børn. Disse møder blev afholdt i skolestuer, ungdomshjem eller bedehuse, private stuer eller gårdstun, selv en arbejdsplads som tømmerindustrien på Glomma, eller arbejdet ud fra Frelsesarmeens redningsfartøj, *Catherine Booth* blev betegnet som udpostvirksomhed.¹³ Der blev som regel holdt andagt i de hjem, hvor officererne overnattede, og nogen gange kom naboerne for at deltage.

I løbet af undersøgelserne dukkede et spørgsmål op: "Hvad betød dette arbejde for folk på udposterne og for officererne som udførte arbejdet?" Disse spørgsmål plus det at afdække omfanget og indholdet af 'utpostkrigen' bestemte retningen for min forskning på dette område.

Den interesse jeg havde i dette arbejde var ikke så meget på grund af min stilling som del af lederskabet for Frelsesarmeen, for 'utpostkrigen' var næsten forsvundet, da jeg kom til Norge. Min interesse opstod med min mors beretninger om sine første år som officer. Desuden oplevede jeg som ung teenager i Danmark en lille flig af en lignende virksomhed, men slet ikke noget der var sammenligneligt med min mors beretninger, og endnu mindre fra det jeg fandt frem til om situationen i Norge. Jeg tror, at mine briller nok har et nostalgisk skær og en smule fascination, når det gælder Frelsesarmeens 'utpostkrig'. Det har jeg været opmærksom på, når jeg har læst og analyseret mit materiale.

Arbejdsmetode

De historier, der kom frem i forbindelse med de udsendte spørgeskemaer, er officerernes egne beretninger om deres liv eller del af deres liv. De ligner selvbiografier eller erindringer, men dækker kun en speciel del af hver persons liv. Materialet giver indsigt i, hvordan officererne oplevede deres arbejde, og flere detaljer om arbejdet kom frem. Da jeg ikke havde mulighed for nogen opfølgning på brevene med kvalitative spørgsmål, der kunne gå mere i dybden med spørgsmålet om værdien af arbejdet for dem selv personligt, er der blot det de har valgt at berette. På trods af det afdækker disse beretninger noget om arbejdets værdi for dem personligt, alt efter hvad officeren valgte at fortælle. Brevene og spørgeskemaerne udfyldte de sparsomme rapporter fra *Krigsropet* og *Den unge soldat* med konkrete oplysninger, førstehånds beretninger og personlige refleksioner.

Når det gælder folks egne livsfortællinger er dette indefra-perspektiv også brugt i historiske undersøgelser, som for eksempel Birgit Hertzberg Johnsen beskriver.¹⁴ Et af de resultater, der er kommet fra forskning i indefra-perspektivet er følgende: "When talking about their lives, people lie sometimes, forget a lot, exaggerate, become confused, and get things wrong. Yet they *are* revealing truths. These truths don't reveal the past "as it actually was", aspiring to a standard of objectivity. They give us instead the truth of our experiences."¹⁵

En sådan beskrivelse af de livsfortællinger, der kom frem i brevene og spørgeskemaerne, tror jeg kan være dækkende, fordi fortællingerne har været igennem en

skriveproces, en periode med refleksion med nogle valg om, hvad der for fortælleren var væsentligt at berette fra udpostarbejdet. Det har farvet selve beretningen. Disse oplevelser har måske været tydelige i hukommelsen i løbet af livet, medens andre har været borte fra hukommelsen, men er kommet frem under processen med at besvare spørgeskemaet. Uanset hvordan de er kommet frem, så er de alle mere farvet af nutiden end af fortiden, simpelthen fordi de værdier, der er grundlæggende for nutiden ligger til grund for de valg der bliver truffet.

Paul Thompson er en af pionererne indenfor 'oral history', og han beskriver resultaterne af forskellige eksperimenter angående hukommelsens pålidelighed.¹⁶ Jeg tror, at de forskellige resultater angående hukommelsens pålidelighed, der kommer fra hans forskning, er relevante for materialet her med officerernes erindringer fra udposterne. En af konklusionerne fra hans forskningsresultater er, at tabet af hukommelse i løbet af de første ni måneder er ligeså stor som efter 47 år. Efter en sådan årrække kan der være en skarp nedgang i hukommelsen, bortset fra erindringer om tætte forbindelser med andre, hvor hukommelsen er lige skarp selv over en periode på mere end 50 år. Det lange perspektiv og hukommelsens nøjagtighed efter mange år, når det gælder noget eller nogen, der har betydning for en er væsentlig i forbindelse med officerernes beretninger. "The more significant a name or face, the more likely it is to be remembered...Accurate memory is thus much more likely when it meets a social interest and need."¹⁷

Besøgene til udposterne og de mennesker, officererne mødte, giver indtryk af at være væsentlige for skribenterne, så jeg tror at deres beskrivelser og erindringer kan knyttes til denne nøjagtighed i hukommelsen, som Thompsons resultater viser. De erindringer, jeg valgte til denne artikel, er hovedsageligt skrevet af officerer mellem 70 og 80 år, og de fleste fortalte om de første år af deres officerstjeneste. Nogle af disse erindringer går 50 år eller længere tilbage. De værdier, hver enkelt skribent har i dag, kommer frem i de oplevelser de fremhæver som det væsentligste i deres tidligere arbejde med udposterne.

I følge Thompson følger en helt speciel erindringsfase efter pensioneringen, en slags tilbageblik eller overblik over ens liv, hvor man kompenserer for det lange tidsinterval og det selektive i hukommelsesprocessen. Erindringer dukker op sammen med et ønske om at huske ens liv. Der er en følelse af, at ens arbejdsliv er fuldført. Der kommer også en større frimodighed, så hensyn til det 'politiske korrekte' såvel som ens selvcensur mindskes. Jeg finder, at dette præger de fleste beretninger, jeg modtog. De officerer, der skrev de længere breve, var godt og vel på den anden side af pensioneringsoplevelsen, så der er en overensstemmelse imellem Thompsons beskrivelse af et livstilbageblik og så det, officerer delte af tanker og overvejelser om udpostarbejdet. Nogle af dem indeholdt en livsevaluering.

Efter at spørgeskemaerne var sendt ud, blev jeg ofte stoppet af pensionerede officerer, der ønskede at fortælle om deres oplevelser fra udposterne. Det kunne ske på gaden eller i forbindelse med forskellige samlinger. Her kom det frem, hvor vigtigt dette arbejde havde været for deres identitet som officerer eller som en bekræftelse af deres kald til officersgerningen. De følte, at både de selv og deres arbejde var blevet værdsat af folk på udposterne, fordi de blev mødt med respekt og forventning, når de kom. Disse mundtlige beretninger blev ikke skrevet ned i de nævnte situationer, da jeg ikke var forberedt på, hvor stærkt ønsket var at fortælle om netop denne del af deres arbejde/liv. Alle disse mundtlige beretninger bekræftede og udvidede det, der blev fortalt i brevene.

Da en frelsesofficers personlige liv og arbejde er integreret, er det vanskeligt at skille arbejdet ud som en separat del af livet. Derfor var erindringerne fra denne specielle del af arbejdet også en fortælling om deres liv i videre forstand. Mange følte, at de åbenbarede deres identitet og evaluerede deres tjeneste som officerer ved at dele beretningerne.

Erfaringer fra dem, der voksede op på udposterne

Spørgsmål ni i spørgeskemaet havde et a) og et b). A) drejer sig om, hvorvidt officeren var vokset op på en udpost, og om der var kontakt med Frelsesarmeen under opvæksten. Det andet angik de personlige erfaringerne med arbejdet på udposterne som officer. Jeg delte de syv svar efter disse linjer. Fire af respondenterne var vokset op på en udpost og havde haft ansvar for udpostarbejdet som officerer, medens de andre tre ikke havde haft den erfaring, før de havde ansvar for Armeens arbejde på de steder, hvor der var udposter.

Der var forskelle imellem de to gruppers beskrivelse af deres eget arbejde med udposterne. De som voksede op på en udpost skrev om, hvor forfriskende det var at rejse ud til udposterne. En skrev endog at det tog hendes træthed bort, når hun kom til udposterne, medens en anden skrev, at når hun følte sig udmatte ville hun tage til udposterne for at få inspiration. Så udposterne blev en slags kur mod træthed. Det aspekt kom ikke op hos dem, der kun kendte udposterne fra deres officerstjeneste. Jeg tror en af årsagerne til udposternes 'helbredende' virkning kunne have noget med en følelse af det kendte og hjemlige at gøre, måske en følelse af at være kommet 'hjem', selv om det drejede sig om helt andre dele af landet, end der hvor de oprindeligt kom fra. Udpostarbejdet var faktisk meget krævende og ikke det mest naturlige valg for hvile, men følelsen af at 'være hjemme' gav dette krævende arbejde en helbredende og opfriskende kvalitet. Jeg tvivler på, at det altid var tilfældet, men det var sådan, det så ud i deres erindring, og siger måske mest om, hvor vigtigt arbejdet var for dem, og hvor tæt de følte sig knyttet til denne arbejdsgræn.

Den eneste mand ud af de fire, der var vokset op ved en udpost, var mellem 70 og 80 år, og han beskrev hvor dejligt det var at lære de mennesker at kende, der viste ham gæstfrihed, og hvor han boede, når han var på udposterne. Han skrev, hvor glad han var for at kunne hjælpe med de daglige gøremål på deres gård. En af kvinderne med samme baggrund fortalte også om, at hun som en pige fra landet hjalp på gården og følte at hendes værter respekterede hende for dette.

Den mandlige officers beskrivelse af sit møde med Frelsesarmeen som barn var kort, men indholdsrigt alligevel: "Som gutt opp igjennom var Frelsesarmeen ofte på bygdas bedehus. Der var mange som kom. Det hendte at en av offiserene fikk overnatte hos oss hjemme, for det var krig og portforbud, og ikke muligt å komme tilbake til byen slik på kvelden." Indirekte beskrev han også hvor stort en indflydelse, Frelsesarmeen havde haft: "Da jeg gikk i siste klasse på folkeskolen, fikk vi en stiloppgave: "Hva ska jeg bli". Jeg hadde lyst til å skrive "Frelsesoffiser", men frimodigheten strakk ikke til". De rollemodeller han hadde mødt ved Frelsesarmeens besøg var så sterke, at han fulgte deres eksempel, så han som voksen blev frellesoffiser. I den tjeneste hadde han fokus på udposterne: "I mine 23 år som korpsoffiser, var utpostmøter høyt prioritert. Vi for på apostlenes hester, på sykkel, på moped, og siden ble det bil. I Finnmark kunne vi ofte være avsted i en uke."

Han beskriver også, hvordan han på Færøerne vandrede over fjeldene for at besøge udposter. Der var mange andre opgaver i et korps, men oplevelserne hjemmefra hvor han havde mødt dette, bar han åbenbart med sig, så det blev højt prioriteret arbejde for ham.¹⁸

Den yngste fra denne gruppe, en kvinde mellem 60 og 70 år, beskrev kort hvordan hun opfattede besøgene til bygden, hvor hun boede: "Stuemøter i mit barndomshjem (og i andre hjem i bygda) ga et uutsletteligt varmt og godt inntrykk med omsorg og kristen påvirkning. Offisererne hadde stor tillit og var deres 'prest', sjelesørger, evangelist og 'glade musikere'."¹⁹

Bag på spørgeskemaet havde hun klistret et uddrag af en eksamensstil hun skrev på gymnasiet angående 'De gode gamle dager':

Ein gong iblant kom Frelsesarmeen til garden for å halde møte og då var det høgtid og fest. Eg var sjølv med og sveiva opp bøtter med vatn så eg var heilt raud i toppen, for no skulle både stua og spyttkoppen få ein omgang med såpe og vatn. Reint skulle det vera når Frelsesarmeen kom. Eg kan aldri gløyme dei gongene eg sat på ein hard trebenk med den ellers så viltre hunden Bamse liggjande roleg på golvet og lytta til Frelsesarmeen som song og spela på trekkspel, gitar og fiolin. Alle i bygda gjekk mann av huset, så no var det folksamt på garden. Det lukta så godt av kaffe, vaflar og anna heimbakst, for etter at møtet vart slutt laut alle få servering. Da kom Karen rein og fin med eit kvitt forkle i hardangersaum, raud og rund i kinna og baud rundt til alle og smilte som ei sol. Til og med Ola hadde vaska skjegg og bart rein for snus og sa at no laut alle eta godt, for her var nok mat. Den brune tannstubben sin gjøymde han så godt han kunne, men av og til stakk den fram i eit stort og hjarteleg smil. Frelsesarmeen hadde og julefestar på garden, og då gjekk dei rundt juletreet heilt til dei laut gå i fjøset for å mjølke om morgonen.

Det som kommer frem igennem disse beretninger er forventningen om noget specielt, en samling med sang og musik, som altid var værd at være med til og at arrangere. Selv om denne stil tidsmessigt er tættere på begivenhederne der beskrives, behøver den ikke at være mere pålidelig end de andre beretninger, der ligger mange år tilbage.²⁰ Det er en charmerende og romantisk beskrivelse af disse møder, og det formidler i al fald at Frelsesarmeens besøg var noget specielt. Da hun skrev den må hun have boet i en af skolebyerne og derfor været hjemmefra, så det er samtidig en beskrivelse af hendes hjem og dets gæstfrihed set på afstand.

Hendes kommentarer angående sin egen tjeneste ved udposterne var korte og koncise: "Møter (taler/vitnesbyrd/sang/musikk) med stor vekt på det evangeliske budskap. Møter og juletreffester var for alle aldersgrupper. Samtaler/sjelesorg v/ behov. Utposterne var en god økonomisk kilde.²¹ Utpostvirksomhet ga meg mye i tjenesten".²²

Jeg tolker udsagnet om at udpostarbejdet gav hende 'mye i tjenesten' som et udtryk for en følelse af opfyldelse af sit kald.

Den ældste af de fire, som var mellem 80 og 90 år, fortalte om sit første møde med Frelsesarmeen:

Første gangen jeg møtte Frelsesarmeen var jeg åtte år gammel. Jeg var et erende ned i bygda på hjemstedet mitt, Fåvang. Der møtte jeg to damer som kom å hilste på meg og ga meg *Den Unge Soldat*. Dei spurgte om jeg kunne komme på barnemøtet, som skulle være på bedehuset om kvelden. Når jeg kom hjem fortalte jeg dette til mor. Hun sa det var sikkert Armédamerne fra Ringeby. På barnemøtet kom jeg ikke, mor syntes det var for langt å gå om kvelden.

Så gikk det noen år så reiste jeg til Ringeby for å gå på skole. Vi gikk ofte tur om kveldene på det lille strøket og der fikk vi höre sang og musikk fra et lite lokalet. Vi leste plakaten og gikk inn og satte oss på bakerste benk. Det satt noen ungdommer der fra för. Jeg så med en gang at dei hadde samme klerne som dei jeg traff for noen år siden på Fåvang. Det var som en magnet som trakk oss til seg, vi gikk på møtet hver søndag.

Det at mødet med Armé-damerne ledte til at opsøge korpset i skolebyen kommer igen i flere af skemaerne. Man kendte Armeen fra udposten og opsøgte den så i skolebyen. Når det gjaldt hendes eget arbejde som officer beskrev hun udpostarbejdet på denne måde:

Dei var så glade for at vi kom, fikk inntrykk av at de trodde vi kunne alt muligt. Var vi ute og solgte Krigsropet ropte kona inn, 'No må dere komme med gitaren så

vi får stemme den. Vi har besøk av Frelsesarmeen'. Var der noen som var syk og lå på det siste, måtte vi inn og lese og be for dem. Vi følte mange ganger at vi kom til kort, men Gud sviktet oss ikke han gav oss det vi trengte til for å utføre det han sende i vår vei. Det var så mange rike opplevelser. Ble vi slitne glemte vi det fort.²³

Hendes brev uttrykker en sterk tro på at hun var ude i en spesiell oppgave, Guds misjon. Han var den der sendte hende disse oppgaver, og derfor måtte hun påta seg dem på tross av en følelse av utilstrækkelighet. En lignende tro er også til stede i en del av de andre svar. Det syntes at være den drivende kraft, når de stod i situasjoner, som krævede mere av dem, end de følte de magtede.

Det lengste brev jeg modtog var fem computerskrevne sider fra en officer mellem 70 og 80 år, som var vokset op på en fjellgård, Bjørkås, i Målselv i Troms. Møtet med Frelsesarmeen foregik således:

12 år gammel så jeg Frelsesarmeen for første gang, de kom til denne utposten som var 8 mil. fra korpset på Finnsnes. Officerene var som oftes kvinner, de kom i all slags vær, de syklet, eller satt på lastebilen til melkebilen om vinteren, ofte var det kuldegrader på over 35 minus, når de kom frem der de skulle bo måtte verten ta av de skoene og da fulgte også sokkene med for de var frosset fast i skoen, den ene officer sa til den andre før de gikk inn: "Du får hilse, for jeg klarer ikke å si noe". Ut fra dette fikk jeg se medaljens baksida med utpostkrig, men det skremte meg ikke kallet var for sterkt til det. Officererne var evangelister som formidlet Guds ord gjennom sang og vitnesbyrd så mennesker blev kalt av Gud, deriblant jeg. Folket kom til møtene i skolestua som ble fylt til trengsel og det var mye ungdom.

Hun fortalte også om sin egen omvendelse oppe i fjeldet på sæteren, og der var nogle overvejelser om hendes liv som officer. Hun understregete at det absolutt ikke var et ni til fire job, for der var sjældent fridage, men det var hvad Gud havde kaldt hende til. I en anden del af brevet tilføjede hun en ny dimension af udpostarbejdet:

En oplevelse er tømmerlensa på Glomma hvor mye av folket på Mysen og omegn hadde sitt arbejde. Hver fredag på sommer og høsten frem til vinteren satte inn var officerene med arbeidsbussene som kjørte. Reiste tidlig på morgningen kl. 05.30, hadde så andakt og sang for arbeiderne, før de begynte dagen kl. 7.00. Hele dagen gikk vi den lange veien nedover lensa som var laget av tømmerplanker bundet sammen og følt på elva, fra 25 til 40 cm bred. (balansen måtte være intakt). Hva gjorde vi hele dagen? Vi hadde til sammen fire andakter i forskjellige brakker langs lensa når arbeiderne hadde pause og var inne og spiste, på andakten i middagspausen sendte arbeiderne lokket på mateske rundt på bordene, de skulle gi sin gave til officerene, men disse penge gikk jo uavkortet til arbeide. Vi var ute hos tømmerfløterne og snakke med dem når de arbeidet med fløtingen, vi var to officerer som gikk hver vår vei for å snakke med arbeiderne og her blev det mange gode samtaler som gav de noe å tenke på, vi blev oppfordret til å synge og spille for de der ute i det fri, gitaren og trekkspill var gode følgesvenner, hadd også utlodning så det blev inntekt. Når vi da skulle hjem om kvelden sto vi ved bussene og solgte Krigsropet, takket for dagen og ønsket de en god helg, var hjemme igjen kl. 18.30. Dette var en annerledes utpostvirksomhet med evangelisering på høyt nivå.²⁴

Fortellingen om tømmerindustrien på Glomma var fra det allerførste sted i hendes officersgerning. Det første sted syntes at stå helt tydelig i hukommelsen hos flere av officererne. Ifølge Thompson var erindringer fra sådanne overgangs opplevelser ganske pålidelige. I officerens brev ønsket hun at understrege verdien av at påta seg så lange dager som dem, hun beskrev ved tømmerindustrien. Måske understregete

hun dette, fordi tingene er anderledes i dag med meget kortere arbejdsdage. Det ser ud som det med ikke at tælle timer var væsentligt for hendes egen identitet som officer, da hun omtalte dette både i forbindelse med tømmerindustrien på Glomma og i hendes overordnede syn på sit officersskab.

Sammen med sit brev lagde hun ved et jule-og nytårsprogram fra Odda-Tyssedal år 1966/67, som viser omfanget af besøgene til udposterne på denne tid af året. Det viser at der var højtidsmøder i korpset juledag og nytårsdag, 2. juledag var der juletræsfest samme sted, men fra den 27. december og frem til den 14. januar var der besøg til to forskellige udposter de fleste dage. Søndagene var centreret i korpset med hellighetsmøte om formiddagen og frelsesmøte om aftenen, bortset fra en søndag, hvor der samtidig med aftenmødet var møde på en udpost. Dette program bekræfter beretningerne om de mange julefester på udposterne.

Da jeg læste brevene og skemaerne igennem og sorterede dem, lagde jeg mærke til at der var forskel på mænds og kvinders fortælling om engagementet i 'utpostkrigen'. Mændene fokuserede på selve programmet, der var ikke så mange personlige overvejelser eller evaluering af hvad det betød for dem og deres officerstjeneste. Kvinderne fortalte også om programmet, men tilføjede overvejelser om deres rolle, den måde de blev modtaget hos folk, og den opfyldelse af deres kald som de følte. Sjælesorg og åndelige samtaler kom primært fra kvindernes beretninger. Der behøver ikke at have været stor forskel på mændenes og kvindernes involvering med mennesker, men kvinderne understreger det i deres breve. Det kunne give indtryk af, at denne del af arbejdet havde speciel værdi for dem.

Erfaringer fra dem uden udpost opvækst

Den yngste af dem i denne gruppe var en mand mellem 40 og 50 år. Han nævnte tre korps, Sogndal, Stord og Farsund med udposter, hvor han havde haft ledelsen. Ved to af disse korps havde han to udpostsøndagsskoler hver uge. Møder og julefester fandt sted i skolelokaler, bedehuse og private hjem. Ved det tredje korps havde han udpost med hjemforbund også.²⁵ Han nævnte desuden kollektoring og indsamling til Frelsesarmeens arbejde i alle tre korps som del af udpostarbejdet. Han overnattede som oftest i hjemmet hos soldater, der boede ved udposten. Ligesom mange af de andre, der skrev, nævnte han julefesterne, antallet af dem og hvor mange mennesker der kom og var med om dem. I Sogndal havde han mellem tyve og tredive julefester på udposterne og anslog at ti procent af befolkning i dette store distrikt kom til disse arrangementer. Hans eneste personlige kommentar var: "Utpostene ga en nærhet til folk, som vi aldri ville fått på korpsets lokale." En anden kommentar var: "Utpostene ga soldatene (de som var med) trening i å lede, innlede, synge, vitne m.m. for fremmede".²⁶

Dette med soldaternes mulighed for at øve sig i offentlig fremtræden er kommet frem i et par andre besvarelser, men har ikke været et fremherskende træk. Det skyldes nok til dels at arbejdet hovedsageligt blev udført af officerer. De korps der havde udposter, hvor afstanden til korpset var indenfor rækkevidde, så man kunne komme frem og tilbage samme dag, har haft større mulighed for at bringe soldater og musikgrupper med til udposterne.

En anden mandlig officer, mellem 70 og 80 år, i denne gruppe fortalte om sit og sin kones første korps, hvor de kom i 1961. Der var 40 udposter. Han skrev om selve tilrettelægningsen af disse besøg: "I utpostboka sto stederne nedtegnet med adresser, kontaktpersoner, lokaler og ansvarlig for ophengning av plakater. Møtene ble holdt i samfunnshus, skolestuer, bedehus av ymse slag, gamle hjem og ikke å forglemme hjemmene som ble åpnet for stuemøter."

Han nævnte også underholningsaspektet ved Frelsesarmeens besøg: "Det var få

kulturtilbud på bygdene i de dager. Utenom ungdommens dansetilstelninger var det Norsk Bygdekino og Frelsesarmeen som "konkurrerte" om markedet. Det hendte at Bygdekinoens folk ringte for å forhøre seg om våre planer. Kom begge på en gang merket begge parter det."

Underholdningsaspektet har givetvis været en del af forklaringen på forsamlinger-nes sammensætning: "Det var populært at Frelsesarmeen kom. Da kunne hele kristenflokken samles, uansett tilhørighet, sammen med bygdas "verdslige" som ellers aldri gikk på et møte."

Hans ret lange brev er reflekterende, et typisk 'life review' som Thompson kalder det, hvor han fokuserede på hvad der hadde verdi for ham i dag. Han understregete mission som det overordnede formål og nevnte fundraising aspektet som et biprodukt. Han nevnte innsamlingene, men mente at der var lettere måder at reise penge til Armeens arbeid end utpostene. Det er ikke helt i overensstemmelse med nogle af de andre skemaer, der understregete innsamlingene på utpostene som meget gode i forhold til andre innsamlinger. Det er interessant med hans beskrivelse af blandingen af 'kirkelige' og 'verdslige' folk. Det har været kendetegnende for Frelsesarmeen sine aktiviteter selv i dag.²⁷ Den sidste del af hans brev omhandlede hans tanker om, hvordan man kan drive mission i dag – bruke anderledes metoder end dem, man brukte på utpostene, men nå en lignende bredde av mennesker. Hans fokus i dag er mission. Han kan have haft samme fokus for 40 år siden, men det kan ikke konkluderes ut fra hans brev. Et afsnit av brevet kaldte han paradigmeskifte, hvor han gav sit bud på, hvorfor dette arbeid lidt efter lidt forsvandt:

Dette skjedde de andre året vi var ved det korpset. I et ellers godt besøkt skolehus, var der bare en 10-12 mennesker. Det var da en av de tilstedeværende sa at i kveld sitter der like mange rundt hvert av de tre fjernsynsapparatene som er kommet til bygda. Vi merket i det arbeidsåret en synkende deltakelse til møtene generelt, og til utpostmøtene spesielt. Fjernsynsapparatene sammen med en økende utbredelse av personbilene, som inntil da hadde vært forbeholdt de som var yrkesmessig avhengig av dem, kom i fritt salg. Inntil da hadde folk vært mer bundet til nærmiljøet og det som skjedde der. Bygdekinoen og Frelsesarmeen var et pust fra den store verden og fylte derved et behov, og m.h.t. Frelsesarmeen sikkert også et åndelig behov hos mange.²⁸

Selv om antallet av mennesker der kom til møderne var faldende, fortsatte man med utpostmøder de følgende år. Et av brevene fra en kvindelig officer mellom 60 og 70 år nevnte dette aspekt, men fra en annen vinkel. Hun konstaterede, at det simpelthen blev for dyrt med reiseudgifter, leje og oppvarming av forsamlingssteder, når kollektene begynte at svinde ind. Det indtryk jeg har fået fra de forskjellige svar er, at den økonomiske støtte fra de små samfund mindskedes. Nogle av officererne nevnte, at de tidligere var blevet givet gratis reise med både, busser, og mælkevogne. Det ser også ut til at forsamlingsstederne førhen blev stillet gratis til rådighet for Frelsesarmeen så som bedehuse, forsamlingshuse og så naturligvis de private hjem og gårde.²⁹ De sidste var nok stadig gratis, medens bede- og forsamlingshusene skulle have lejeindtægter.

Det sidste brev, jeg har med i denne undersøgelse er fra en kvindelig officer mellom 70 og 80 år. Hun genkaldte sig sit første korpset etter sin udnævnelse til officer og hadde spesielt fokus på en hendelse, hun ønsket å dele:

Odda var stedet jeg kom til etter offisersskolen. Der hadde vi stor utpostvirksomhet, vi reiste i hele Hardanger. Det var inspirerende å komme ut til menneskene, både blandt store og små, unge og gamle. Om dagene gikk vi på husbesøk og møtte mennesker som ikke kom seg ut da det ikke var veiforbindelser mange steder. Mange opplevelser kommer for meg, men jeg skal ta med en. Et sted vi kom til hvor et eldre ektepar bodde, de ba oss inn, men blev borte, vi blev sittende der

alene. Omsider kom de og da var de kledd i søndagsklær, vi sa at dette behøvede de ikke å gjøre. Da sa far i huset: "Det er høytid når vi får besøk av Herrens vitner, derfor må høytidsklærne på når vi skal ha gudstjeneste". Bønnestunden blev en opplevelse jeg ikke glemmer, far i huset nevnte alle i bygda ved navn i sin bønn, det var noe de gjorde hver dag fortalte de etterpå.³⁰

Jeg ser erindringen om denne hendelse som noget meget væsentligt for hende. Den stod klart i erindringen, da det var en usædvanlig opplevelse, noget verdifuldt og spesielt her i begynnelsen af hendes officerstjeneste. Den har muligvis stået for hende som en bekræftelse af essensen af hendes kald og hendes pagt.³¹

Sammenfatning av udpostarbejdet

Spørgeskemaer, som jeg fik tilbage gav mig indsigt i 'utpostkrigen' på forskellig vis. Begrebet dækkede over store forskelle så vel som ligheder. Det kunne dreje sig om regelmæssige møder eller mere sporadiske besøg af Frelsesarmeen, selv tømmerindustrien på Glomma blev regnet som udpost virksomhed. Den lokale geografi må have haft afgørende indflydelse på, hvor ofte udposterne blev besøgt, hvor langt borte fra korpset de lå, og hvor vanskeligt det var at nå dertil: Odda med udposter over hele Hardanger, Larvik hvor udposterne lå tættere og derfor havde mere regelmæssig virksomhed, Ringebu med udposter over hele Guldbrandsdalen, Hemnesberget med udposter på småøerne, Sogndal og fjordene med en del soldater, der boede på forskellige udposter, Gol med over 50 udposter i Hallingdal, Ørlandet ved Trondheim fjord med 70 udposter, Finnsnes i Nordnorge og mange andre, omstændighederne og fremkommeligheden var forskellig, men de var alle udposter. Det er helt tydeligt fra svarene, at nogle korps blev betragtet som udpostkorps i den betydning at selve korpset ikke var særlig stort, og at essensen af arbejdet ved disse korps var selve 'utpostkrigen'. Det ser ud til, at unge officerer blev sendt til disse korps, fordi mange af officerernes beretninger handler om deres første år som officerer, selv om der også var nogle der arbejdede på disse typer korps hele deres liv. De større korps i landet som Bergen³² havde også udposter, men disse var ikke så centrale for korpsoffice-rens arbejde, som tilfældet var med de mindre korps eller udpostkorpserne.

Der er to aspekter af programmet som er blevet gentaget i så at sige alle beretningerne: dør- til- dør besøg hos folk med *Krigsropet* og måske også *Den unge soldat* og så evangeliske møder om aftenen. Nogle omtalte møder for børn om eftermiddagen, og andre at aftenmøderne også havde nogle indslag for børn. Det at man kom fra dør til dør med *Krigsropet* førte til kontakt med de fleste folk i bygden. Derfor kom man også til mennesker, der var syge, sørgende eller døende. Det ser ud til, at naboerne ville fortælle officererne om sådanne situationer og forvente, at de tog hen til de mennesker. En del skrev om værtsfamilierne, de boede hos, og de små samlinger i deres hjem, så vel som andagterne med familien over morgenmaden. Nogle nævnte kontakten, de holdt med disse familier, også efter at havde forladt korpset og var flyttet til andre dele af landet.

Når det gælder mit spørgsmål om, hvilken værdi udpostarbejdet havde for folk på udposterne og for officererne selv, var der svar både fra dem, der var vokset op på udposterne og dem, der oplevede selve arbejdet, også implicitte svar. For de lokale på udposterne syntes møderne at være en kulturel sammenkomst med musik og sang, et socialt fællesskab med kaffe og kager så vel som et religiøst møde med vidnesbyrd og prædiken. Det blev nævnt at disse møder samlede både de religiøse og 'verdslige', fordi mødet var en blanding af et kulturelt program og en gudstjeneste. En nævnte, at det blev betragtet som en hilsen fra den store verden til disse små samfund. De implicitte svar kom fra dem, der var vokset op på udposterne i deres reaktioner som for eksempel drengen, der ikke turde skrive i sin stil, at han gerne ville være officer, og fra dem, der opsøgte Frelsesarmeen, når de flyttede til skolebyerne. De havde mødt

nogle rollemodeller, de gerne selv ville leve op til, og et fælleskab de følte sig trygge ved, og som de derfor gerne ville være en del af i de nye omgivelser.

Hvad jeg især har lagt mærke til, er kvindernes særlige fokus på de personlige møder og kontakter, de havde med folk. De huskede levende de gange, hvor de ved personlig omsorg og sjælesorg syntes at have gjort en forskel for mennesker i vanskelige situationer, og den forventning, tillid og taknemlighed, de modtog til gengæld. Det overordnede fokus for langt de fleste officerer syntes at være kontakten og fællesskabet med mennesker, både i løbet af dagen og ved møderne om aftenen.

Umiddelbart så det ud som om folk fra bygden hovedsageligt kom for at deltage i møderne, men den personlige kontakt og invitation til møderne vejede måske lige så tungt, og betød at de gerne ville udvikle dette fælleskab ved at tage imod invitationen.

Fra officerernes breve står det klart at hovedformålet var mission og at vise pastoral omsorg. Arbejdet var så væsentligt for mange af officererne, at det inspirerede dem til at tilsidesætte udmattelse og holde på i mange timer. Den økonomiske del med indsamling blev ofte betragtet som en velkommen sidegevinst, en triviell nødvendighed, eller nogen gange som en byrde oveni det rigtige arbejde. Brevene har helt naturligt fokus på de positive oplevelser, men det må have været hårdt arbejde – det at rejse lange afstande, besøge hvert hjem (hvor næppe alle var ligeså hjertelige og gæstfrie som det ældre ægtepar, der klædte om til deres søndagstøj), arrangere møder (dette indebar også at bruge nogle kolde morgentimer i forsøget på at få opvarmet en skolestue eller et bedehus), ikke at vide hvor de skulle overnatte, og måske at stå tilbage med en hel stabel *Krigsrop*, som ikke var blevet solgt.³³ På trods af udfordringerne fremstår 'utpostkrigen' som noget af allerstørste værdi i officerernes erindring om deres liv og arbejde.

Konklusion

Armeen tilpassede sig den norske kultur, det norske lutherske kirkelige landskab og ikke mindst den norske geografi.³⁴ Det var ikke blot små tilpasninger, der skulle til, for Armeen begyndte i London som en storby religion, en arbejder religion med arbejderklassens kultur og sprog og storbyens sociale og åndelige udfordringer. Norge var ikke præget af storbyer udover Kristiania, men havde småbyer og bygder ud over en meget stor landmasse og kystlinje. Det krævede kulturel sensibilitet og nytænkning. Det var muligt, fordi missionsgrundlaget lå fast. Armeen havde helt fra sin spæde begyndelse i Østlondon været en bevægelse, hvor mission var i centrum. Det viste sig i de navne man brugte for bevægelsen, først Øst-London Mission (East London Mission), så Den kristne Mission (The Christian Mission), da den bredte sig ud over hele England, for i 1878, at transformere sig til The Salvation Army, hvor forklaringen på det nye navn blev udtrykt således: "We are a salvation people – this is our speciality- getting saved and keeping saved, and then getting somebody else saved."³⁵ Dette fokus på menneskers frelse tog form efter forskellige kulturer rundt om i verden, hvor Armeen hurtigt bredte sig. Få år før sin død i 1912 udtalte William Booth, Frelsesarmeens grundlægger: "My arms are around the world and my heart set upon its salvation".³⁶ Year book 1913 opregner de lande Armeen havde bredt sig til.³⁷

Med tanke på den norske geografi med de mange små bygder er jeg kommet frem til, at udpostarbejdet blev et naturligt valg i en bevægelse som Frelsesarmeen, hvor menneskers frelse var det overordnede mål. En del af de officerer og soldater, der kom med i Frelsesarmeen i byerne havde rødder i de små bygder, og derfor også et ønske om, at nå ud til de steder. Frelsesarmeen har i hele sin historie været mobil og haft et ønske om at nå ud til alle steder og alle mennesker. Den spredte sig derfor hurtigt udover landet.³⁸ Selvom den opstod som storbyreligion, var dens metoder og kultur omplantede, også til mindre steder. Her kom den livlige mødeform med enkle

evangeliske sange, nogen gange på kendte melodier og den folkelige, enkle forkyndelse ind. Litteraturmission gennem *Krigsråbet* og *Den unge soldat* blev en vigtig faktor i udpostarbejdet formidlet gennem personlige besøg. Dertil kom diakonien, som var en del af Frelsesarmeens kirkeforståelse, illustreret ved officerernes beredvillighed til at besøge syge og døende, plus at hjælpe med et praktisk stykke arbejde.³⁹ En anden faktor var, at en officer efter sin ordination, blev sendt ud med den klare forudsætning, at ansvaret omfattede hele distriktet, ikke blot det lokale korps. Et andet aspekt, der også spillede ind, var at Frelsesarmeen var afhængig af menigmands økonomiske støtte for at finansiere det stadig voksende arbejde. Mange mennesker på udposterne støttede gerne arbejdet økonomisk. Til sidst vil jeg nævne forholdet til den lutherske kirke, der i Norge kom til at spille en vigtig rolle. Mellem 1900 og 1910 ophørte praksis med at melde sig ud af kirken for officerernes vedkommende, og en del meldte sig endog ind igen. Den personlige tilknytning til kirken fik ganske givet betydning for den åbenhed, Frelsesarmeen efterhånden blev modtaget med i bedehuskredse, hvorved bedehusene adskillige steder kunne benyttes til Frelsesarmeens møder.⁴⁰ Disse forskellige faktorer spillede en rolle, når det gjaldt omfanget af udpostvirksomheden og det specielle ved dette i Norge, med den vigtigste enkeltfaktor er i min optik selve Norges geografi.

Når jeg betragter denne lange periode af Frelsesarmeens historie med den nye indsigt, officerernes svar har givet mig, når det gælder arbejdets værdi og omfang, er min undren endnu større over hvor lidt dette fyldte i officielle kilder, eller hvor stor tavsheden om det var. Jeg har gennemgået de territoriale ledes årlige rapporter, såvel som 'Farvel rapporter' til Det internationale Hovedkvarter i London og kun fundet statistisk informationer angående antallet af udposter, bortset fra en lille kommentar fra september 1966 af kommandør Kaare Westergaard.⁴¹ I slutningen af et afsnit om økonomi skriver han: "However, as the economy no longer is dependent upon meetings as was the case previously, the tendency to cancel meetings, cease visiting outposts, discontinue *War Cry* sales etc. is becoming very apparent with the expected consequences for our evangelical work."⁴²

For dem, der udførte arbejdet, var udpostvirksomheden blevet for dyr. For dem, der så på det større billede, blev årsagen manglen på økonomisk nødvendighed, men i det mindste finder vi et hint af en anerkendelse af det evangeliske arbejde, der blev udført.

Min konklusion er baseret på officerernes behov for at fortælle om dette specielle arbejde og deres hint om, at 'utpostkrigen' ikke helt havde fået den anerkendelse, den burde. "Utpostkrigen" var et udtryk for Frelsesarmeens kerneværdier – 'at forkynde evangeliet om Jesus Kristus og i hans navn møde de menneskelige behov uden diskrimination'.⁴³ 'Utpostkrigen' blev tilsyneladende ikke givet den officielle anerkendelse, det fortjente, som noget der havde stor betydning for Frelsesarmeens virke. De særlige udpostkorps var små korps med få soldater, og de blev oftest bemanded med helt unge officerer som en slags uddannelseskorps. Mange officerer blev sendt dertil lige fra officersskolen som deres første ansvarsområde. Den traditionelle måde at vise anerkendelse af en officers arbejde har været at flytte dem til større korps eller større ansvarsområde måske administrative stillinger. Denne tradition har måske betydet en blindhed overfor udpostarbejdets store betydning. Det kunne forklare 'tavsheden' i de officielle dokumenter. Min egen konklusion af hele denne arbejds-gren er, at den har haft uvurderlig betydning for Frelsesarmeen og dens status i Norge. Dette arbejde har været med til at gøre Frelsesarmeen respekteret og kendt. Det kan ses i den anerkendelse der bliver Frelsesarmeen til del, både fra offentlige myndigheder og fra almenheden, og ikke mindst den store gavmildhed, befolkningen udviser i form af økonomiske bidrag og arvebeløb. Her kommer udposterne ind blandt andre faktorer.

Noter

1. Korps er Frelsesarmeens betegnelse for lokale menigheder
2. Jeg gennemgik et års statistik over Frelsesarmeens aktiviteter hvert tiende år i den periode. Frelsesarmeens arkiv, Oslo
3. I 2016 var der 104 korps, *The Salvation Army Year Book 2016*, s. 193
4. I 2016 optræder udposter stadig i statistikken med 293, *The Salvation Army Year Book 20016*, s. 193
5. Vi havde ledelsen af Frelsesarmeen i Norge, Island og Færøerne fra juli 2005 til december 2010.
6. Hun fortalte om ture ud i distriktet, som hørte til korpset, hvor hun på sin cykel besøgte små landsbyer. Her cyklede hun fra gård til gård, solgte Krigsråbet, tog imod bidrag til Frelsens Hærs arbejde, holdt nogen gange møder om aftenen. Ofte overnattede hun hos gæstfrie mennesker, der også bad hende om at holde morgenandagt. Et sådant besøg åbnede op for dybere personlige samtaler om liv og tro. Dette arbejde var især på programmet før Anden Verdenskrig, og lige efter krigen. Hun havde gode minder fra alle disse kontakter med folk.
7. Årsberetning fra Frelsesarmeen 1927-35. Frelsesarmeens arkiv, Oslo
8. Frelsesarmeen har publiceret Krigsropet ugentligt siden 1888. Jeg gennemgik hele årgange (hvert tiende år) fra 1890 til 2000. Den unge soldat var Frelsesarmeens blad for børn og unge, der i en årrække blev publiceret ugentligt, dernæst hver fjortende dag og så hver måned for til sidst at ophøre. Jeg valgte at gennemgå årgangene 1930, 1940 og 1950. Frelsesarmeens arkiv, Oslo
9. Landsleder for Frelsesarmeen i Norge 1972-75
10. Krigsropet nr. 7/1985 s.16
11. Spørgeskemaet indeholdt 9 spørgsmål. Spørgsmål 1-3 og 5-7 var statistiske spørgsmål, så som køn, alder, længde på officerstjenesten, om vedkommende var 1. generations salvationist, eller officersbarn/salvationistbarn, og endeligt hvor mange generationer familien havde været tilknyttet Frelsesarmeen. Spørgsmål 4, der omhandlede hvordan vedkommende havde mødt Frelsesarmeen kunne give anledning til længere fortælling, det samme kunne spørgsmål 8 angående kaldet til at blive frelsesofficer. I Spørgsmål 9, der lød: "Hvilke erfaringer har du hatt med utpostvirksomhet? A) Var det del af din oppvekst? B) Har du som officer hatt ansvar for korps med utpostvirksomhet? blev officerene bedt om at fortælle om deres oplevelser. Spørgeskemaet

stillede ikke spørgsmål angående rang eller arbejdsområde, heller ikke nogle geografiske spørgsmål angående hvor i landet, officeren kom fra, eller hvor de måtte bo på tidspunktet for skemaet. Frelsesarmeens officerer blev sendt til alle dele af Norge eller uden for landets grænser. På den tid, de fleste beskriver, var de sjældent mere end højst tre år på samme sted, nogle gange blot et år. Mange af besvarelserne kommer fra pensionerede officerer, men der er ikke nogen indikation om, hvor de har slået sig ned i pensioneringen. Fra mit kendskab til Armeen i Norge ved jeg, at langt de fleste pensionerede bor i Oslo, nogle i Bergen og Stavanger, men også rundt om i små byer i Norge. Med et liv som 'rejsende' bliver tilknytningen til bestemte geografiske områder mere løs for de fleste. Lydholm arkiv (privat), København. Jeg har alle spørgeskemaerne med de eventuelt medfølgende breve samlet i en arkivkasse med titlen 'Utposterne' i mit arkiv i København. Brevene er sat sammen med de spørgeskemaer, de hører til, men har ikke separate numre. Alle citater er fra spørgeskemaerne i dette arkiv.

12. Gudrun Lydholm (ed.) 2009, *Festschrift in honour of General Eva Burrows (ret.)*, Oslo: Frelsesarmeens Hovedkvarter, s. 85-99. Det er en kort artikel (A5 sider), der bygger på nogle af svarene fra spørgeundersøgelsen, men også de mundtlige beretninger; folk kom for at dele med mig i forskellige sammenhæng. Selve rejserne og transportmidlerne spillede en rolle i artiklen, såvel som den forskel der var på at være en mobil Arme i et stationært samfund til at være en stationær Arme i et mobilt samfund plus generationsforskellen i holdningerne til udpostarbejdet.
13. Redningsfartøjet opererede fra 1900 til 1930 langs de Nordnorske kyster, hvor den fulgte fiskerflåden i fiskesæsonen i Lofoten og vest Finmark for at være med til at redde fiskekutterne og fiskerne, når der var uvejr. Besætningen var officerer og soldater, som holdt møder og andagter forskellige steder langs kysten. Charles Norun, *Med kjærlighetens våpen*, (Oslo: Salvata Kristelig forlag, 1987), 81,83-84
14. Birgit Hertzberg Johnsen, *Konfirmasjon og erindring*. (Universitet i Oslo, 1993), 50-54
15. *Personal Narrative Group, Interpreting Women's Lives*, (Indiana: Indiana University Pres, 1989), 261
16. Indenfor 'oral history' bruger forskerne interviews og dialoger; samler folks erindringer eller har fokus på fortællinger der har gået fra en generation til den næste, så det er en samling af traditioner. Det meste materiale bliver dokumenteret gennem optagelser på tape under interviewet. Paul Thompson, *The Voice of the Past, Oral History*. (Oxford University Press, 1982)

17. *Ibid.*, 103
18. Lydholm arkiv, København
19. *Ibid.*
20. Ifølge Paul Thompson: "The loss of memory in the first nine months is as great as that during the forty seven years"
21. Al tale om indtægter og økonomi i alle breve handler om Frelsesarmeen. Det var ikke personlig indtægt.
22. Lydholm arkiv, København
23. Lydholm arkiv, København
24. *Ibid.*
25. Hjemforbundet er Frelsesarmeens internationale kvinde-organisation, hvis målsætning er: tilbedelse, udvikling, fællesskab, tjeneste. Der er ugentlige møder, hvor man samles om et emne eller et missionsprojekt, drikker kaffe sammen og slutter med en andagt.
26. Lydholm arkiv, København
27. Jeg har ikke nogen forskning, der underbygger dette. Ud-sagnet bygger på min egen erfaring fra utallige rejser over hele Norge og ikke mindst fra erfaringerne i Danmark. Jeg har ofte snakket med folk og spurt om deres baggrund. Det drejer sig mest om de mere folkelige tiltag som 'ukens fest' i Norge, hvor man samles om kaffeborde, sang, musik, andagt og bortlodning, ellers har det været familiegudstjenester, musikarrangementer og børneaktiviteter.
28. Lydholm arkiv, København
29. Den lokale støtte fra bedehusene faldt måske bort fordi de selv havde økonomiske vanskeligheder med at drive disse.
30. Lydholm arkiv, København
31. Ordlyden på officerspagten er følgende: "Kalt av Gud til å forkynne vår Herre Jesu Kristi evangelium som offiser i Frelsesarmeen, forplikter jeg meg ved denne høytidelige pakt til: *å elske og tjene ham etter beste evne alle mine dager *å leve for å vinne mennesker og gjøre deres frelse til min viktigste livsoppgave *å vise omsorg for de nødlidende, gi mat til dem som sulter, klær til de nakne, vennskap til de venneløse og elske dem som ingen bryr seg om *å holde Frelsesarmeens lære og prinsipper i hevd, slik at mitt liv, ved Guds nåde, må bli til ære for ham". Kopi af officerspagten findes i Frelsesarmeens Arkiv, Oslo og ved Frelsesarmeens Officerssskole, Jeløy.
32. Der er tre korps i Bergen, hvoraf Bergen I er det største.
33. I de muntlige beretninger var der flere, der fortalte om iskolde bygninger, der skulle varmes op. Et af brevene havde en længere historie om det med at finde et overnatningssted, naturligvis med en lykkelig slutning. En anden skrev kort og godt som i en dagbog: "Sov i lokalet på en bænk". Lydholm arkiv, København
34. Se Gudrun Lydholm, *Lutheran Salvationists?*, Eugene, Oregon: WIPF&STOCK, 2017 (bygget på PhD afhandling, *Save souls, grow saints and serve suffering humanity*), Oslo Universitet 2015
35. William Booth, "Our New Name", *The Salvationists January 1879, I*, Heritage Center, London
36. Roger J. Green, Catherine Booth. *Grand Rapids: Baker Books, 1996, 232*
37. United States, Canada, South Africa, Japan, West Indies, Sweden, India and Ceylon, Australia, New Zealand, Germany, South America (Argentina, Uruguay, Chile, Peru, and Paraguay), Switzerland and Italy, Denmark with Iceland, Holland, Dutch India, Korea, Norway, France and Belgium, Finland. *The Army's Naval and Military League in St. Helena, Malta, Gbraltar and Burmah. Theodor Kitchen (ed.), The Salvation Army Year Book Year Book 1913, 18-28. London: IHQ, Heritage Center*
38. I 1892 efter næsten fire års virksomhed i landet havde den spredt sig udover hele landet med 61 korps. Lydholm, *Lutheran Salvationists?*, 36-38
39. Se Lydholm, *Lutheran Salvationists?*, 25-27
40. *Ibid.*, 38-45
41. Den centrale administration for den globale Salvation Army. Territoriale ledere skriver hvert år en ganske omfattende rapport, der omhandler arbejdet inden for territoriet. Ligeledes skriver de en 'farvel rapport', når de forlader territoriet. Jeg har gennemset rapporter fra 1950 til 1968
42. Kaare Westergaard, *The Territorial Commander's Farewell Report 196*, 4. Oslo: Konfidentielle arkiver, Frelsesarmeens Lederkontor.
43. Fra *The Salvation Army's 'mission statement'*. Det står i hvert års Year Book fra det internationale hovedkvarter som regel på side 1. Det er trykt i de forskellige landes Krigsråb, i det danske står det i kolofonen på s. 2.